

КЗК «МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДОРОСЛИХ» КМР
ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

ПЕРШИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАРЛАМЕНТ

100-річчя Центральної Ради

Рекомендаційний список літератури

Кривий Ріг

2018

Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років: указ Президента України від 22.01.2016 № 17 [Електронний ресурс] .- Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/172016-19736.- Назва з екрана.

Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 року та вшанування пам'яті учасників на період до 2021 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2016 року № 777-р // Урядовий кур'єр.- 2016.- 10 листопада.

Порошенко, П. «Мужність творить перемогу, єдність творить непереможених»: звернення Президента України до Українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років / П. Порошенко, Президент України // Урядовий кур'єр.- 2017.- 18 березня.- С.2.

Заснування

З перших днів національної демократичної революції відбувалося згуртування національних сил, і це привело до виникнення загальноукраїнського громадсько-політичного центру, покликаного очолити масовий народний рух, - Української Центральної Ради.

Українська Центральна Рада (УЦР) — спочатку український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій; згодом, після Всеукраїнського Національного Конгресу — революційний парламент України, який керував українським національним рухом.

Період дії: **4 (17) березня 1917 р. — 28 квітня 1918 р.** Російська революція, що почалася в лютому 1917 р., була поштовхом для піднесення національно-визвольного руху українського народу. В Україну звістка про повалення самодержавства прийшла на початку березня 1917 р. За ініціативою Товариства українських поступовців і Української соціал-демократичної робітничої партії в Києві 3 (16) березня 1917 р.

було скликано представників політичних, громадських, культурних та професійних організацій. Цього ж дня, на засіданні делегатів, було оголошено про створення громадського комітету.

В новоутвореному комітеті не було єдиної думки щодо майбутнього статусу України. Самостійники на чолі з М. Міхновським виступали за негайне проголошення незалежності. Автономісти (В. Винниченко, Д. Дорошенко) бачили Україну автономною республікою у федеративному союзі з Росією.

Таким чином, сформувалися два центри національних сил з різними поглядами на державно-політичну організацію. Прагнучи уникнути розколу в національному русі, керівники обох організацій погодилися на створення об'єднаної організації, яка дістала назву Української Центральної Ради. Самостійники пішли на об'єднання з федералістами, бо сподівалися, що розвиток революції приведе останніх до визнання необхідності незалежності України. Але ці сповідання збулися не скоро.

4 (17) березня 1917 р. у Києві на Володимирській 42, в приміщенні українського клубу «Родина» з ініціативи Товариства українських поступовців за участю українських політичних партій, українських військовиків, робітників, духовенства, кооператорів, студентства, громадських і культурних організацій (Українське Наукове Товариство, Українське Педагогічне Товариство, Товариство українських техніків і агрономів тощо) було оголошено про утворення Української Центральної Ради. Головою УЦР заочно обрано **Михайла Грушевського**, якого тимчасово заступав Володимир Науменко, а товаришами голови: Дмитра Антоновича і Дмитра Дорошенка.

Цього ж дня, 4 березня, УЦР телеграмою повідомила керівників Тимчасового Уряду Г. Львова і О. Керенського про своє утворення.

Офіційне діловодство УЦР розпочалося 9 березня, коли обговорювалось питання про виготовлення печатки УЦР, передачу УЦР будинку Педагогічного музею, утворення агітаційної школи та ін. З часом Рада мала скликати український парламент і сформувати звітний перед ним уряд.

22 березня 1917 р. УЦР видала першу відозву *«До українського народу»*, а коли 27 березня 1917 р. керування перебрав М. Грушевський, стала дійсним дійовим центром українського національного руху. Але щойно після скликання Всеукраїнського Національного Конгресу УЦР перетворилася на своєрідний парламент, складений з 150 чоловік, обраних від українських політичних партій, професійних і культурних організацій та делегатів від губерній. На конгресі обрано нову президію УЦР: голова — М. Грушевський, заступники голови — С. Єфремов і В. Винниченко.

Наприкінці липня 1917 р. УЦР нараховувала формально 822 депутатів (за інформацією П. Христюка; за даними мандатної комісії VI Загальних зборів УЦР — 798, І. Нагаєвський називає цифру 848).

Головною метою УЦР було створення територіальної автономії України. Грушевський не ставив за мету повного відокремлення від Росії (оскільки це було не реально), а намагався проводити політику вигідну для автономії.

“Ся українська територія, - зазначав Грушевський, - має бути організована на основах широкого демократичного (нецензованого) громадського самоупорядкування, від самого споду („дрібно́ї земської одиниці“) аж до верху - до українського сейму. Вона має вершити у себе вдома всякі свої справи - економічні, культурні, політичні, содержувати своє військо, розпоряджатися своїми дорогами, своїми доходами,

землями і всякими натуральними багатствами, мати своє законодавство, адміністрацію і суд".

Він вважав, що автономія повинна мати всі державні атрибути. Художнику Кричевському було зроблено замовлення зробити проекти Великого і Малого гербів України.

Бевз, Т.А. Фракція українських есерів у Центральній Раді Генеральному Секретаріаті: між конструктивністю й опозиційністю / Т.А. Бевз // Укр. іст. журн.- 2009.- №2.- С.110.

У статті розглядається діяльність найчисельнішої та найвпливовішої партії доби Української революції – Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) у період з 15 червня 1917 р. до 18 січня 1918 р. Висвітлюється насамперед опозиційність УПСР до виконавчого органу влади – Генерального Секретаріату. Простежується спроба українських есерів виступити як реальна опозиція не тільки до уряду Центральної Ради, а також до Тимчасового і почасти більшовицького урядів.

Дубов, В. Так гартувалась державність (1917-1920 рр.) / В. Дубов // Урядовий кур'єр.- 2007.- 14 липня .

Кучерук, О. Адреси першого уряду України: до 90-річчя утворення Генерального Секретаріату Центральної Ради / О. Кучерук // Урядовий кур'єр.-2007.-31 травня.-С.6.

Турченко, Ф.Г. Утворення української Центральної Ради: джерела та їх інтерпретації / Ф.Г. Турченко // Укр. іст. журн.-2007.-№2.-С.63.

Верстюк, В.Ф. Українська Центральна Рада: період становлення / В.Ф. Верстюк // Укр. іст. журн. – 2007. - №2. – С. 23.

Пиріг, Р.Я. Перший національний парламент / Р.Я. Пиріг // Урядовий кур'єр.- 2002.- 16 березня.- С.8.

Процик, А. Російський націоналізм і Україна в добу революції й громадянської війни. Російський Тимасовий уряд і Українська Центральна Рада / А. Процик// Укр. іст. журн.-2002.-№ 4.-С.122.

Кудлай, О.Б. Переговори Центральної Ради і представників Тимчасового уряду (28-30 червня 1917р.) / О.Б. Кудлай // Укр. іст. журн.- 1999.- №7.- С.43.

Абліцов, В. Вічна боротьба провінції з столицею: 80 років тому у Києві створено Центральну Раду / В. Абліцов // Голос України.-1997.-15 березня.

Кудлай, О.Б. Боротьба навколо прийняття «Тимчасової інструкції Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду України» на IV сесії Української Центральної Ради / О.Б. Кудлай // Укр. іст. журн.- 1997.- № 5.- С.80.

Солдатенко, В. Українська революція доби Центральної Ради: аналіз досвіду періодизації / В. Солдатенко // Укр.іст. журн.-1997.-№ 3.

Протягом десятиріч у радянській історіографії події в Україні в 1917—1920 рр. "вписувались" у концепцію соціальної революції. А відтак ішлося про здійснення буржуазно-демократичної (лютий 1917 р.) і соціалістичної (жовтень 1917 р.) революцій, перемогу радянської влади у всеросійському масштабі. Такий підхід, безумовно, мав свою невідпорну логіку (соціалістична революція врешті довела свою життєздатність), хоч фактично і не враховував зовсім процеси у національних регіонах.

Ті ж, хто виходив із визнання української революції за історичну реалію, намагався її збагнути і дослідити (це, передусім, якщо не виключно — діаспорні вчені, публіцисти) практично з перших же творів і аж до самого останнього часу пропонували різні, часом дуже відмінні варіанти періодизації подій 1917—1920 рр. в Україні. Відмінності зумовлювались переважно кількома висхідними факторами: різним баченням співвідношення загальноросійських і регіональних процесів, різним тлумаченням мети української революції і методів її досягнення, ролі в ній державотворчого начала і масштабів його реалізації.

Грабовський, С. Українське державотворення революційної доби: виклик часу і відповіді нації / С. Грабовський // Розбудова держави.-1997.-№ 12.-С.3.

Абліцов, В. Чому Денікін не послухав Черчилля: 17 березня 1917 р. у Києві була утворена Українська Центральна Рада / В. Абліцов// Голос України.-1995.-25 березня.

Діяльність

Програма дій УЦР полягала у співпраці з Тимчасовою радою та досягненням самостійності України. Таким чином було видано 4 Універсали.

У своєму **I Універсалі (10 червня 1917 р.)** УЦР проголосила автономію України у складі оновленої Росії. Однак під тиском Тимчасового уряду УЦР змушена була прийняти **II Універсал (3 липня 1917 р.)**, де відмовлялася від автономії до скликання Всеросійських Установчих Зборів.

Після повалення більшовиками Тимчасового уряду та утворення Раднаркому на чолі з В.І Леніним (25—26 жовтня 1917 р.) Центральна Рада проголосила себе вищою владою в Україні, зайняла антибільшовицьку позицію і прийняла **III Універсал (7 листопада 1917 р.)**. У цьому документі говорилося про: утворення Української Народної Республіки (УНР) у складі Російської Республіки; передачу землі селянам; введення 8-годинного робочого дня; державний контроль над виробництвом; демократичні свободи тощо. Однак у здійсненні своїх рішень УЦР проявила повільність та непослідовність, що зменшило її авторитет і призвело до зростання більшовицького впливу в Україні.

Майже відразу УНР зазнала більшовицької агресії з боку Росії. У розпалі бойових дій УЦР проголосила незалежність **УНР (IV Універсал)**. Незважаючи на героїзм під Крутами та в інших нерівних боях, українські війська відступили. УНР уклала перший в новітній історії України міжнародний договір у Бресті. Дипломатичне визнання та військова допомога Центральних держав зміцнили УНР і дали змогу відвоювати окуповані більшовиками території.

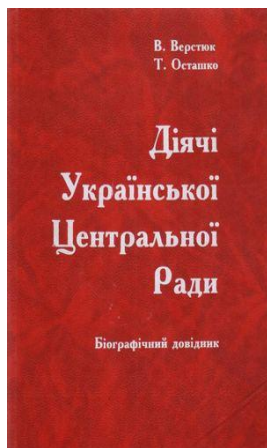
29 квітня 1918 р. за підтримкою німецьких військ відбувся переворот, який проголосив генерала П. Скоропадського гетьманом Української Держави. Своєю грамотою гетьман Скоропадський розпустив УЦР і Малу Раду, а видані ними закони скасував.

Безпосередньою причиною розпаду Центральної Ради стала її неспроможність задовольнити німецькі вимоги. Але серед головних причин поразки, була відсутність двох основних підвалин державності: дієздатної армії та відрегульованого адміністративного апарату. Саме відсутність останнього позбавила Центральна Рада ефективного зв'язку з повітами і селянами, які були її потенційною опорою. У кінцевому підсумку Центральну Раду привів до поразки недостатній розвиток українського національного руху.

Боярська, З.І. Держава і право України в період національно-визвольних змагань і відродження української державності / З.І. Боярська //Історія держави і права України: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисциплін / З.І. Боярська .- К.: КНЕУ, 2001.- С.141.

Великий українець. Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського /упоряд., підгот. текстів та фотоматеріалів А.П. Демиденка.- К.: Веселка, 1992.- 551 с.

Під «дахом» однієї книги зібран многогранний і цінний документальний матеріал про життя і діяльність Михайла Грушевського. Друкуються праці великого українця про українську державність, вперше друкуються разом усі три автобіографії, ряд невідомих листів, альбом унікальних фотографій М.С.Грушевського.

Верстюк, В.Ф. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник./ В.Ф. Верстюк, Т.С. Осташко.— К., 1998. — 254 с.

Винниченко, В. Відродження нації: у 2 ч./ В. Винниченко: репринтне відтворення видання 1920 року.- Київ-Відень: Вид-во політ. л-ри України, 1990.

Відродження Української національної держави. Центральна Рада та її законодавча діяльність // Кузьмінець, О. Історія держави і права України: навч.посіб. /О. Кузьмінець, В.Калиновський, П. Дігтяр.- К.: Україна, 2000.- 178 с.

Копиленко, О.П. «Сто днів» Центральної Ради / О.П. Копиленко.- К.: Україна, 1992.- 204 с.

Ця книга присвячена недовгій доби Центральної Ради, яка лишила непересічний слід в українській історії. Автор послідовно, на основі документів висвітлює виникнення першого Українського уряду, якими були його політико-правові принципи, до чого він прагнув і чиї інтереси захищав.

Махун, С. Ідеалісти з Центральної Ради. Урок, як не треба розбудовувати державу / С. Махун // Україна-Incognita / за загальною ред. Л. Івшиної .- К.: ЗАТ Українська прес-група, 2007.- С. 238.

Актуальність теми Української Центральної Ради видно неозброєним оком; чи кожен може із впевненістю сказати — ми будемо ту Україну, про яку мріяли, за яку гинули її кращі сини...

Мироненко, О.М. Українська Центральна Рада (УЦР) / О.М. Мироненко // Юридична енциклопедія: у 6 т. Т.6 (Т-Я) / редкол. Ю.С. Шемшушенко та ін.- К.: Укр. енцикл., 1998.-С.197-198.

Революция на Украине по мемуарам белых: репринтное воспроизведение издания 1930 г./ составил С.А. Алексеев, под ред. Н.Н Попова.- Москва-Ленинград, 1930.- 435с.

Українська національна державність (листопад 1917-1920рр.) //Історія держави і права України: підручник. У 2 т. Т.2 / за ред. В.Я. Тація, О.Д. Рогожина .- К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000.-С. 49.

Бойко, О.Д. Проблема визначення кордонів України в період Центральної Ради (1917-1918 рр.) / О.Д. Бойко // Укр. іст. журн. – 2008. – № 1.– С.31.

Адміністративно-територіальний поділ УНР за законом від 6.03.1917 р.

Скальський, В.В. Образ Центральної Ради у свідомості селян на початковому етапі української революції /В.В. Скальський //Укр. іст. журн.-2008.-№ 1.-С. 46.

Пиріг, Р. Заручник мінливої доби / Р. Пиріг // Урядовий кур'єр.- 2004.- 30 листопада.- С. 6.

Центральна Рада і М. Грушевський

Донченко, С.П. Діяльність лібералів у Центральній Раді / С.П. Донченко // Грані.- 2004.- № 5.- С.48.

Пиріг, Р.Я. Центральна Рада й німецьке військове командування в Україні: проблеми взаємовідносин (лютий-квітень 1918р.) / Р. Я. Пиріг // Укр.іст.журн.–2007.- №2.– С.47.

Хміль, І.В. Вплив III Універсалу на посилення національно-визвольного руху в регіонах України / І.В. Хміль // Укр. іст. журн.- 2004.- № 2.-С.3.

Гусєв, В. Без жодного пострілу / В. Гусєв // Голос України.- 2003.- 17 травня.- С. 7.

Копиленко, О. Гіркий смак ілюзій: IV Універсал / О. Копиленко // Урядовий кур'єр.- 1998.- 22 січня.

Осташко, Т. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради / Т. Осташко // Укр.іст.журн.-1998.- № 3.

Кремень, В. Віха на шляху державотворення/ В. Кремень // Голос України.- 1997.-20 листопада.

Шевченко, І. Біля витоків / І. Шевченко // Політика і час.-1995.-№ 9.- С.7
Українська зовнішня політика в період УНР и Центральної Ради

Поліщук, В. Фінансова політика Української Центральної Ради і Директорії / В. Поліщук // Розбудова держави. – 1995.– № 9.– С. 57.

Верестюк, В.Ф. Українська революція: доба Центральної Ради / В.Ф. Верестюк // Укр. іст. журн.- 1995.- №2, №5.

Сьогоднішній стан вивчення історії Центральної Ради не дає нам змоги точно визначити її соціальний склад. Але є підстави стверджувати, що пересічним членом Великої ради був український селянин, трудівник. Пересічним членом Малої ради — український інтелігент. Отже, за час свого існування Українська Центральна Рада пройшла шлях певних трансформацій від громадсько - політичної організації до вищого законодавчого органу влади, який діяв в умовах політичної нестабільності.

Разом з тим в Центральній Раді сформувалося ядро української політичної інтелігенції, яке визначало наступний перебіг Української революції, виступало мірилом її інтелектуального потенціалу, теорії та практики державотворення. Структура УЦР, Велика і Мала ради, президія, фракції, комісії свідчать про достатньо складну організацію, якій виявились під силу вирішення достатньо непростих завдань, включаючи проголошення української державності, підготовку Конституції УНР.

Вировий, В. Центральна Рада у боротьбі за підписання Брестського миру / В. Вировий, П. Притуляк // Політологічні читання.- 1995.- № 2.- С.163.

Гусєв, В. «...І прийде Великдень на Україну» / В. Гусєв, О. Мельничук // Розбудова держави.- 1994.- №3.- С.21.

Хроніка останніх днів існування Центральної Ради

Мельник, В. Національно-культурна політика Центральної Ради / В. Мельник, Д. Розовик // Генеза.- 1994.-№ 2.- С.120.

Гошуляк, І.Л. Про причини поразки Центральної Ради / І.Л. Гошуляк // Укр. іст. журн.- 1994.- №1.- С. 31.

Дмитришин, В. Повалення німцями Центральної Ради у квітні 1918 року: нові данні з німецьких архівів /В. Дмитришин // Політологічні читання.- 1994.- № 1.- С.104.

Розовик, Д.Ф. Центральна Рада і українська культура / Д.Ф. Розовик // Укр. іст. журн.- 1993.-№ 2-3.

Решодько, П. Великий поворот / П. Решодько // Голос України.-1993.-22 січня, 23 січня.

Четвертий Універсал Центральної Ради.

Солдатенко, В. Центральна Рада та українізація армії / В. Солдатенко // Укр. іст. журн.-1992.- №6.

Кульчицький, С.В. Центральна Рада. Утворення УНР / С.В. Кульчицький // Укр. іст. журн.-1992.- №5-6.

Значення

УЦР втілила мрії багатьох поколінь: хоч не на довгий час подарувала українцями самостійну державу, заклала в ній демократичні основи. Українська Центральна Рада – воістину неабиякий феномен українського суспільства і досвід переростання нечисленного гуртка українських інтелігентів у повноцінну державну організацію, що спромоглася за короткий проміжок часу поставити нашу Батьківщину на шлях до національної незалежності, пробудити національну ідею, сформувати високу свідомість.

Процеси творення Української самостійної держави, започатковані в Акті проголошення незалежності України Верховною Радою України від 24 серпня 1991 р., відкрили перед національною історичною наукою широкі перспективи. Нині стає дедалі більш зрозумілим той факт, що оздоровлення духовності суспільства, формування високої національної свідомості, подолання надв'язуваного нам століттями комплексу неповноцінності і провінційності, врешті-решт - вихід України на передові рубежі світової цивілізації є неможливим без повернення історичної правди.

Відлуння золотого гомону// Голос України.-2017.- 17 березня.-С.6.

Сергійчук, В. Центральна Рада представляла віковічні прагнення нашого народу до суверенності / В. Сергійчук // Голос України.- 2017.- 17 березня.- С.1,5.

Шевчук, Ю. Прийдешнім поколінням потрібно засвоїти уроки минулого/ Ю. Шевчук // Голос України.-2017.-17 березня.-С.4.

Власенко, С. «Могутньою рукою твори своє нове і вільне життя»/ В. Власенко // Голос України.-2017.- 4 березня.-С.14.

Кучерук, О. Найвища точка державотворення / О. Кучерук // Урядовий кур'єр.- 2008.- 22 січня.- С. 5.

Кремень, В. Четвертий Універсал і сучасність / В. Кремень // Урядовий кур'єр.- 1998.- 20 січня.

Верстюк, В.Ф. Роль і місце Центральної Ради в модерній історії України / В.Ф. Верстюк // Укр. іст. журн.-1997.-№5.- С.17.

Жила, В. Українська Центральна Рада на тлі доби. Факти та оцінки / В. Жила // Визвольний шлях.- 1993.- Кн.4.

Перелік наукових і науково-популярних Інтернет-публікацій

1. Гай-Нижник, П. IV Універсал Української Центральної Ради – проголошення незалежності УНР [Електронний ресурс] / Павло Гай-Нижник. // Особистий сайт. – Режим доступу :http://www.hai.nyzhnyk.in.ua/doc/video_iv_universal.php

2. Зінченко, О. Незалежність №1: Коли Грушевський насправді її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти [Електронний ресурс] / О.Зінченко // Історична правда. – 2015. – 26. 01. – Режим доступу :<http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/01/26/146960/>

3. Нариси історії української революції 1917-1921 років. : у 2 кн. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2011. – Кн. 1 [Електронний ресурс] / [В.Ф. Верстюк (кер.) та ін.]. – 2011. – 390 с.- Режим доступу :http://chtyvo.org.ua/authors/Smolii_Valerii/Narysy_istorii_ukrainskoi_revoliutsii_1917-1921_rokiv_Knyha_1/

4. Чоп Г. П'ять спроб України оголосити незалежність: від Центральної Ради до ОУН [Електронний ресурс] / Г. Чоп. // IPress.ua. – Режим диспути http://ipress.ua/articles/pyat_sprob_ukrainy_progolosyty_nezalezhnist_vid_tsentralnoi_rady_do_oun_26149.html

5. 22.01.1918 – Українська Центральна Рада проголосила незалежність УНР [Електронний ресурс] // Територія терору. – Режим доступу : <http://www.territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=272>

“Центральна Рада, створена у Києві з представників усіх київських верств і доповнена делегатами організацій поза київських, уже тепер, в своїм тимчасовім складі є признаним усім свідомим українством центральним українським урядом. Зїзд має дати йому останню форму, вибрати його в постійнім уже складі ... одним словом, привести в систему і порядок всеукраїнську національну організацію”.

Михайло Грушевський “Спомини”

“Перший Універсал видано під натиском мас, третій — внаслідок упадку уряду Керенського, четвертий — знову проти волі Ради. Мир у Бересті Литовському і закликання німців так само були вимушені. У зовнішню політику не внесла Рада ніякої організуючої, ясної для маси ідеї. У політиці внутрішній вона обмежила своє завдання до гальмування революційної енергії пробудженого націоналізму. Безперестанно оглядаючись на Петербург, вона відучувала маси дивитися на Київ як на особний центр політичної волі... Природа любить економію: коли Україна устами своїх революційних провідників хотіла робити те саме, що й Росія, то виявилося, що публіка воліє оригінал, а не кепський плагіат”.

Дмитро Донцов “Підстави нашої політики”

“Центральна Рада мала служити переважно національним центром, вона мала завдання зібрати всі сили, які мало українство, тими силами привести маси до національної свідомості... спираючись на це, творити соціальні перебудову в відповідних наших, національних формах”.

Володимир Винниченко “Відродження нації”

Укладач: Золотарева М.Б. (провідний бібліограф)